

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ АДОЛЬФА ІВАНОВИЧА ДОБРЯНСЬКОГО

У статті аналізується суспільно-політична діяльність одного з представників національного відродження українського та словацького народів А. Добрянського. Його прагнення покращити економічне, правове та національно-культурне становище народів Австрійської імперії, насамперед, українців, змушувало шукати альтернативи щодо можливих шляхів вирішення цих питань. Саме тому впродовж всього життя його погляди та позиції зазнавали змін, але незмінним залишалося одне – визнання національних прав народів Австрійської імперії.

Ключові слова: національне питання, федералізація, Австрійська імперія, угорський радикалізм.

Характерною ознакою середини ХІХ ст. для народів Центрально-Східної Європи стало формування національної самосвідомості, нового власного самосприйняття, що базувалося на спільності мови, культури, традицій, історії та ще цілого ряду факторів. Поширення національної ідеї було невід’ємно пов’язане з появою інтелігенції, яка прагнула до покращення культурного, соціального та політичного становища населення. На середину ХІХ ст. молода українська інтелігенція, яка перебувала у межах Австрійської та Російської імперій у різній мірі проявляла свою активність. Особливістю західноукраїнської було те, що на першу половину ХІХ ст. вона була представлена вихідцями з духовенства, а вже з другої половини століття суттєво розширилися за рахунок вчителів, письменників, учених, юристів та чиновників, які активно включилися у політичне життя.

Яскравою постаттю суспільно-політичного та громадського життя українців Габсбурзької імперії від середини ХІХ ст. став Адольф Іванович Добрянський (1817–1901). Окремі аспекти його діяльності й причетність до громадського та політичного життя у межах українських земель Австрійської імперії другої половини ХІХ ст. висвітлені у ряді робіт українських дослідників, які у процесі вивчення національно-політичного руху в західноукраїнських землях не одноразово зверталися до постаті А. І. Добрянського, це В. І. Галас¹, В. Ілько², Р. І. Майор³, М. П. Забродський⁴, П. І. Білак⁵, М. Ю., Кашка⁶, С. Макачук⁷ та інші. Досліджуючи суспільно-політичну діяльність А. І. Добрянського, ми в більшій мірі зможемо зрозуміти настрої та погляди тогочасної політичної еліти та шляхи вирішення національного питання в межах імперії Габсбургів. У різні періоди свого життя, перебуваючи на високих державних посадах в Австрійській, а від 1867 р. Австро-Угорській імперії, будучи депутатом Угорського законодавчого зібрання, А. Добрянський не приховував своїх поглядів, через що перебував у конфлікті з угорськими політичними силами. Будучи з дитинства добре обізнаним із життям простого люду, він намагався знайти шлях для покращення становища українців, як політичного народу. У першу чергу мова йшла про визначення та утворення окремої територіально-адміністративної одиниці із Закарпаття та Галичини у складі Австрійської імперії. Ця ідея мала сприяти зростанню національної самосвідомості що до приналежності більшої частини населення цих територій до української народності із власними етнонаціональними та релігійними особливостями. Метою дослідження є детальний аналіз суспільно-політичної діяльності А. Добрянського на основі написаних ним політичних програм та публіцистичних праць.

Адольф Іванович Добрянський народився 20 грудня 1817 р. в с. Рудлеве Земплінської жупи (Словачина) у багатодітній родині парафіяльного священика уніатської церкви. Його батько – Іван Іванович Добрянський мав українське коріння, а мати – Шарлотта Шепешгазі за походженням була німкенню, яка добре володіла угорською, французькою, латиною, російською та словацькою мовами. Будучи здібним до наук, навчаючись у різних містах, А. Добрянський отримав чудову освіту. По закінченні філософського та юридичного факультетів у м. Ягері (1834) він їде працювати у м. Спиш (Словачина). Однак, не знайшовши спільної мови з місцевими угорськими урядниками, був змушений залишити містечко і продовжити своє навчання у Гірській та Ліській Академії у м. Банська Щавніца⁸. Тут він знайомиться зі словацькими суспільними та політичними діячами того часу – М. Гурбаном, А. Радлінським, Й. Шкультти, П. Мудроном⁹. Спілкування з ними суттєво вплинуло на формування суспільно-політичних поглядів А. Добрянського, який будучи ще доволі молодою людиною, визнавав існування національної проблеми в межах Австрійської імперії. По закінченні академії, у 1840 р. А. Добрянського було призначено на службу до містечка Словенська Гута, неподалік Банської Щавніці. Отримавши звання кунстофіцера, його було обрано присяжним засідателем Гонтянської столиці. Через декілька років А. Добрянський від'їздить на навчання до Відня. По завершенні Віденського університету, з 1847 р. він працює інженером на чеських вугільних шахтах, зарекомендувавши себе як висококваліфікованого спеціаліста¹⁰. Завдяки наполегливій праці, професійним та організаторським здібностям, під його керівництвом було відкрито цілий ряд нових копальнь в Чехії. Крім професійної майстерності А. Добрянський проявляється і у суспільному житті місцевої громади. Тут він знайомиться з В. Ганкою, К. Гавлічком-Боровським, Ф. Палацьким, П. Рігером та іншими¹¹. Під впливом поглядів передових представників чеського національного відродження, аналізуючи складність у відносинах між різними народами у межах Австрійської імперії, А. Добрянський стає прихильником ідеї реорганізації адміністративно-територіального устрою на основі рівноправності всіх національностей і віросповідань. За його задумом Чехія, Моравія, Словачина, Карпатська Русь (Закарпаття), Галичина, Буковина мали стати окремими губерніями імперії¹². Важливу роль у формуванні поглядів А. Добрянського на подальшу долю Австрійської імперії і українців зокрема, мав перший Слов'янський з'їзд, що відбувся у травні 1848 р. у Празі, до якого він був причетний як представник Головної Руської Ради від Закарпаття.

Національний рух закарпатських українців почав формуватися на середину XIX ст., напередодні революційних подій 1848–1849 років. Після отримання звістки про березневі події у Будапешті, у Мукачевому, Ужгороді та Береговому почали створюватися загони національної гвардії. Так само як для угорців, українцям Закарпаття було важливим вирішення питань соціально-економічного характеру (проведення аграрної реформи, скасування особистої залежності). Але у національному питанні, коли угорські революційні сили відстоювали власні інтереси, українці і словаки для досягнення своїх національних прав були вимушені шукати інших шляхів. Саме Слов'янський з'їзд, який відбувався у Празі з 2 по 12 червня 1848 р., став спробою слов'янських народів Австрійської імперії висловити власну позицію у національному питанні. А. Добрянський особисто не був присутнім на з'їзді, оскільки був змушений переховуватися від переслідувань угорських національно-радикальних сил, головним лозунгом яких було – «в Угорщині мешкає угорський народ». Їх обурював той факт, що А. Добрянський запропонував програму створення «Руського коронного краю», який мав об'єднати в єдину адміністративну одиницю українські землі Австрійської імперії¹³. Ця програма ніяким чином не співпадала з намірами лідерів угорської революції. На Слов'янському з'їзді вимоги українців Закарпаття були викладені у петиції словацької делегації, які зачитав Й. Гурбан. У ній містилися наступні вимоги: 1). визнати угорською владою словаків та українців окремими народами, забезпечити у сеймі рівні права трьох національностей (угорці, словаки, українці); 2). створити окремий словацький та український сейм із спеціальною постійною словацькою та українською комісією, наділеною повноваженнями і правом представляти й захищати власні інтереси, відхиля-

ти згубні для українців і словаків розпорядження угорських міністрів; 3). надати право вільно засновувати народні школи (початкові, реальні, міські), вчительські семінарії, гімназії, ліцеї, академії, політехніку й університет зі словацькою та українською мовами навчання; 4). відкрити за державні краєві кошти словацько-українську кафедру для угорців, угорську – для словаків та українців; 5). визнати рівноправність всіх народів Угорщини; 6). звільнити з ув'язнення українців та словаків, які захищали свої національні права, та не допустити у майбутньому подібних арештів; 7). надати право словакам та українцям засновувати товариства, які мали б сприяти розвитку їх національностей¹⁴. Основною метою авторів петиції було досягнення рівності у національно-політичних правах всіх народів імперії. А. Добрянський був переконаний у тому, що федералізація є єдиним шляхом подальшого існування Австрійської імперії. У пошуках односторонніх він спрямував свої зусилля на налагодження співпраці з українською національно-політичною організацією на західноукраїнських землях – Головною Руською Радою (ГРР) у Львові. А. Добрянський приймає активну участь у її організації та створенні політичної програми щодо розв'язання національних проблем українського населення Габсбурзької монархії. Навесні 1849 р. А. Добрянський приїздить до Львова, де бере активну участь у роботі Головної Руської Ради та громадсько-політичному житті Галичини. Під час надзвичайного засідання ГРР 5 квітня 1849 р. А. Добрянський зачитав текст петиції до імператора. Головною ідеєю документа було об'єднання Закарпаття з Галичиною в одну область. Було вирішено, що петицію імператору має подати губернатор Галичини А. Голуховський¹⁵. Однак той проігнорував звернення. У результаті А. Добрянський сам їде до Відня, де зустрічається із заступником міністра внутрішніх справ. Вислухавши пропозицію А. Добрянського, той відповів: «уряд не може дозволити, щоб Угорська Русь власними силами звільнилася від влади угорців, так як це обов'язково призведе до безладу до того ж бажаному об'єднанню Австрійської Русі протидіють важливі державні інтереси»¹⁶.

Не отримавши згоди від Відня, восени 1849 р. А. Добрянський ініціює делегацію до Відня з метою звернути увагу імператора на становище українців та словаків в Угорщині. На його переконання, ситуацію можна було б покращити за умови внесення доповнень до конституції 4-го березня, яка проголошувала надання рівних національних і політичних прав всім народам Австрійської імперії. Прибувши до Відня, делегація на чолі з А. Добрянським відразу ж зустрілася із представниками словацького національного руху Й. Гурбаном, Л. Штуром, Я. Колларом та ін. Досягнувши згоди, 14 жовтня 1849 р. делегація передала текст петиції уповноваженому комісару у справах Угорщини, К. Герінгеру. У ній зазначалося наступне: 1). проголошення конституції 4-го березня в межах Угорської Русі; 2). створення окремих адміністративних округів з компактним проживанням українців (не менше 15 тис.), незалежно від комітатських кордонів; 3). запровадження руської [української] мови у школах, відкриття гімназій, в Ужгороді – академії, можливість навчатися молоді із Угорської Русі [загальна назва для українських земель в Угорщині до 1919 р.] у Львівському університеті; 4). призначення руських [українських] чиновників в українських округах, надання українським службовцям, духовенству та вчителям Угорської Русі таких же прав і забезпечення, як і в решті областей держави; 5). заснування у Відні офіційної української газети, дозвіл друкувати кирилицею без обмежень; 6). створення в імператорській армії українських полків з українськими офіцерами¹⁷.

У результаті проведення територіально-адміністративної реформи 1849 р., на території Угорщини було створено 5 дистриктів. У складі Кошицького дистрикту було виокремлено Ужгородський округ («Руський»). До нього увійшли Мараморошський, Угочавський, Березький, Спишський та Абау-Торнянський комітати, в яких переважало українське населення. А. Добрянський був призначений референтом та урядовим радником окружного Ужгородського наджупана. Його діяльність на цій посаді мала важливе значення для українців. За його ініціативи на вулицях з'явилися перші українські вивіски, на посади призначалися чиновники місцевого походження; судові акти складалися українською мовою. Йому вдалося об'єднати навколо себе відданих народній справі односторонніх, й не дивлячись ні на які перешкоди продовжували боротьбу за національні права українців¹⁸.

Така активна позиція А. Добрянського не влаштовувала угорську місцеву владу, яка намагалася його вислати за межі Закарпаття. У результаті, за наказом командуючого військами Кошицького військового округу генерала Бордоло, у 1850 р. А. Добрянського було переведено до Шаріша в якості королівського комісара з розслідувань зловживань жупана та інших чиновників, а Ужгородський округ ліквідований. У 1853 р. його було призначено членом намісницької ради у Великому Варадині, а у 1860 р. переведено до Будапешта. У 1857 р. А. Добрянський разом із орденом Залізної Корони був нагороджений графським титулом із додаванням «фон Сачуров» (село Сачуров, яке він купив у Земплінській століці)¹⁹.

Переживаючи крах надій, пов'язаних з «Руським округом», та перебуваючи у відчаї під впливом політичної реакції в імперії, А. Добрянський все ж не зупиняється. Навесні 1861 р. він приймає активну участь у виборах до Угорського законодавчого зібрання. На першому ж засіданні парламенту у квітні 1861 р. угорські радикали виступили з критикою позицій А. Добрянського та вимагали позбавити його депутатського мандату. Вони висунули звинувачення у тому, що в 1848 р. він належав до австрійської реакції, що до 1860 р. служив «бахівському абсолютизму» і зрадив свою батьківщину. До того ж були висловлені звинувачення у порушенні процедури голосування. Разом з тим, А. Добрянський після переголосування отримав більшість, втім і цього разу проугорська більшість скасовувала результати виборів. Унаслідок переслідування та тиску А. Добрянський був змушений залишити Будапешт та виїхати до Відня. Він звертається до імператора з проханням про переведення на службу до Відня. Однак, отримавши відмову, змушений знову повернутися до Будапешту²⁰. Ще під час підготовки до участі у роботі Угорського законодавчого зібрання А. Добрянський чітко визначив для себе головні пріоритети. У підготовленій «Промові депутата угорського сейму Адольфа Добрянського до питання про адресу», що вийшла друком у Відні 1861 р., дав аналіз становищу Угорщини у складі імперії Габсбургів та шляхи вирішення національного питання немадярських народів. Наголошуючи на історичному праві, вказуючи на те, що задовго до приходу угорських племен до Європи, слов'яни вже мали свої державні утворення. А. Добрянський пропонував закріпити на законодавчому рівні політичні права словаків, русинів, сербів, волохів. Він вказував на необхідність створення самостійного українського округу або разом зі словаками, запровадження української мови у місцевих органах влади, призначення на посади осіб незалежних від угорської знаті; створення місцевого суду, навчальних закладів, а сам округ за його баченням мав перебувати у прямому підпорядкуванні віденській владі. Акцентуючи увагу на посиленні політики мадяризації, яку проводив угорський уряд ще від початку XIX ст., А. Добрянський наголошував що: «рівноправність народів Угорщини може бути досягнута лише за умов створення окремих п'яти національних округів: угорсько-німецького, сербського, румунського, словацького, русинського [українського]». Оприлюднення праці А. Добрянського спричинило в політичних колах Угорщини хвилю обурення²¹.

Під час наступного скликання Угорського законодавчого зібрання у 1865 р. А. Добрянський знову був обраний до його складу, але вже від Шаришського комітату. Цього разу йому вдалося пропрацювати в парламенті до 1868 р. За підтримки словацьких та сербських депутатів його було включено до «Комісії в справах національностей». А. Добрянський приймав активну участь у вирішенні питань самоврядування, наголошуючи на тому, що «сам принцип самоврядування передбачає не підпорядкування уряду, а співпрацю та координацію спільних дій»²². Крім того, відкрито заявляв про негативне ставлення до дуалістичного устрою держави, наголошуючи, що: «Угорщина може позбутися власних проблем лише після розв'язання національних та соціальних питань у межах всієї імперії»²³. Будучи противником дуалізму, А. Добрянський заперечував ідею розподілу на рівні частини державного боргу між Австрією та Угорщиною, вказуючи на бідність місцевого населення, засуджував антиукраїнську політику А. Голуховського. Під час підготовки закону «Про рівність націй» 1867 р. наполягав на необхідності визнання рівності всіх національностей, спираючись на історію переселення угорців до земель, де мешкали слов'яни, які мали власні ознаки державного устрою²⁴.

У 60-ті роки XIX ст. разом із активною парламентською діяльністю А. Добрянський брав активну участь і у суспільно-політичному та культурному житті. З 1864 р. по 1867 р. до створення міністерства у справах Угорщини, А. Добрянського було призначено радником-доповідачем Угорської придворної канцелярії у Відні. За своїми повноваженнями та обов'язками його посада прирівнювалась міністерській²⁵. Але після проголошення Австро-Угорщини 1868 р., не погоджуючись і не підтримуючи новий формат державного устрою, А. Добрянський залишає державну службу й оселяється у власному маєтку в селі Чертежному (Словаччина). Тут він не лише займався господарством, а й приймав активну участь у суспільно-культурному житті. В 1862 р. у Пряшеві за участі О. Духновича та А. Добрянського було засновано просвітницьке добротинне «Товариство Св. Йоана Хрестителя». Згодом А. Добрянський став почесним головою культурно-освітнього «Товариство Св. Василія Великого», яке було створене за його підтримки в Ужгороді у 1864 р. Активну участь у діяльності товариства приймали відомі в середовищі української інтелігенції О. Духнович, В. Попович, Й. Гаганець та інші. Головна мета, яку ставили перед собою засновники, було поширення освіти й захист церковних та національних традицій українців перед загрозою мадяризації. Товариство згуртувало навколо себе близько 500 священиків і представників світської інтелігенції, які займалися, у тому числі й видавничою діяльністю. Нажаль, через внутрішні протиріччя, товариство припинило своє існування вже на середину 70-х років XIX ст.²⁶. З 1867 р. по 1871 р. А. Добрянський приймав активну участь у діяльності «Пряшівської літературної спілки». За ініціативи членів спілки на Закарпатті почала виходити перша газета для українців під назвою «Світ». У 1871–1872 рр. була започаткована газета «Новий світ». Наступним кроком стало видання сатиричної газети «Сова», на шпальтах якої друкувалися матеріали з критикою угорської світської та церковної влади на Закарпатті. Її редактором був відомий публіцист, громадський діяч, викладач історії Ужгородської гімназії – В. Кимак. На сторінках «Сови» друкувалися відомі письменники, публіцисти, громадські діячі краю, серед яких були А. Кралицький, Є. Фенцик та К. Сабов. У результаті тиску з боку угорської влади газета була заборонена, а її видавці В. Кимак та Е. Грабар емігрували до Росії²⁷.

Достатньо уваги у своїй діяльності А. Добрянський приділяв церковному питанню. Будучи сином парафіяльного священика, він добре розумів значення церкви у житті громади. Тому одним із шляхів досягнення національної єдності, на його думку, мала бути автономія уніатської церкви в межах українських земель. Він пропонував додати до вже існуючих Мукачівської та Пряшівської єпархіями Мараморошську (Мараморош, суч. Румунія) уніатську єпархію. Митрополита Мукачівського та єпископів мали б обирати духовництво та парафіяни, а головним органом мав бути церковний собор. Саме з такою пропозицією А. Добрянський виступив на католицькому соборі 1869 р.²⁸. У відповідь він отримав лише обурення та заперечення.

У 70–80-ті роки XIX ст. А. Добрянський пише та видає цілий ряд праць, присвячених вирішенню національно-політичного питання в Австрійській імперії. Серед них «Проект політичної програми для Русі Австрійської» (1871 р.), «Патріотичні листи» (1873 р.), «Про західні кордони Підкарпатської Русі від часів Св. Володимира» (1880) та інші²⁹. Так, основною ідеєю «Проекту політичної програми для Русі Австрійської» мало стати утворення автономної адміністративної одиниці українських земель у складі дуалістичної Австро-Угорщини, а в майбутньому – Австрійської федерації. Також А. Добрянський наголошував на необхідності створення політичної програми подальшого розвитку української автономії. Відверта позиція А. Добрянського викликала в середовищі угорських радикалів категоричне заперечення. Кульмінацією невдоволення став замах на життя А. Добрянського. У результаті нападу на візницю було поранено його сина Мирослава. Цей випадок змусив А. Добрянського призупинити свою діяльність в українських товариствах Пряшова та Ужгорода. У наступні роки він займається переважно літературною діяльністю.

Його праці «Відповідь угро-руського духовенства Пряшівської єпархії своєму єпископові» (1881) і «Апеляція папі від імені угро-руського духовенства Пряшівської єпархії з питання про носіння уніатськими священиками бороди» (1881) присвячені культурному, соціальному та ре-

лігійному аспектам життя громади³⁰. Однак це не свідчило, що А. Добрянський припинив політичну діяльність. В 1881 р. А. Добрянський переїздить до Львова, де очолює русофільське товариство «Руське Казіно». Саме у Львові з ним та його донькою Ольгою Грабар (прізвище по-чоловіку) відбуваються трагічні події, які стали спробою угорських радикальних політичних сил поквитатися з А. Добрянським. Навесні 1882 р. було висунуте звинувачення родині Добрянських-Грабар у державній зраді. За «злочин» передбачалось покарання у вигляді смертної кари. Складність ситуації поглиблювалася ще й тим, що головним свідком звинувачення у справі виступав прем'єр-міністр Угорщини Коломан Тіса. Відмовившись від адвоката, А. Добрянський самостійно захищав себе та доньку. Його переконливі аргументи, щодо безглуздості звинувачень змусили угорську владу звільнити не лише А. Добрянського і його доньку, а й 10 осіб, які проходили по цій справі³¹.

Аби позбавитися тиску з боку угорської влади, А. Добрянський був змушений переїхати до Відня. Він приймає активну участь у заснуванні літературно-публіцистичних видань панслов'янського толку «Парламентар», «Велеград», «Слов'янський світ». Виходять друком його праці «Апеляція І. Г. Наумовича» (1883 р.) «Про сучасний релігійно-політичний стан австро-угорської Русі» (1885 р.), «Програма для запровадження національної автономії в Австрії» (1887р.), «Погляд на питання про спільнослов'янську мову» (1888 р.) та інші³². Як і праці попередніх років, вони були присвячені актуальним питанням розвитку суспільства Австро-Угорської імперії, у першу чергу національному. У роботі «Про сучасний релігійно-політичний стан австро-угорської Русі» він визначив відмінності у становищі народів Австро-Угорщини, розділивши їх на шість груп. На думку автора «перша група – це народи, що панують над іншими, мають вільний розвиток та впливають на долю держави – мадяри та поляки; друга – народи, які не панують над іншими, мають достатньо можливостей для власного розвитку й впливають на долю країни – німці, чехи, словенці, італійці; третя – не панують над іншими, не впливають на долю держави, вільно розвиваються у межах своїх етнічних територій – хорвати, славонці; четверта – народ який не має достатніх можливостей для самостійного розвитку, є залежним від іншого народу [угорців], має свою територію [Буковину] і навіть прагне панувати над корінним населенням [українці Північної Буковини]; п'ята – сербський народ, який не має в межах імперії своєї територіально-адміністративної одиниці, але вживає свою мову; шоста – українці та словаки у яких відсутні окрема територіальна область та можливість користуватися рідною мовою в урядах»³³. Він неодноразово у своїх працях наголошував на необхідності об'єднання всіх слов'янських народів для досягнення рівності. У роботі «Програма для запровадження національної автономії в Австрії» автор запропонував наступний варіант вирішення національного питання: ліквідація коронних земель та створення 7 національно-адміністративних областей: німецької, південнослов'янської, чеської, польської, галицько-руської, румунської та мадярської³⁴. Однак цей варіант був абсолютно неприйнятним для австрійської та угорської політичної еліти.

Останні роки життя А. Добрянського були пов'язані з містом Інсбрук (Тіроль), куди він переїздить у 1887 р. Продовжуючи працювати, як і раніше А. Добрянський багато уваги приділяв мовно-релігійному питанню. Останньою його працею стала стаття «Де вихід?» (1901). Це був своєрідний підсумок власного життя. Він зазначав: «кожен народ повинен мати право безперешкодно впливати на власний духовний та матеріальний розвиток, а гарантувати та захищати означені можливості повинна конституція»³⁵. А. Добрянський помер у березні 1901 р. у м. Інсбрук.

Таким чином, незважаючи на досить суперечливі погляди в історичній літературі, життя та діяльність А. Добрянського в історії українського народу відіграли важливу роль. А. Добрянський був рішучою особистістю і завжди залишався на власних позиціях не дивлячись на тиск з боку угорських політиків. Звичайно, його погляди з часом змінювалися під впливом перебігу історичних подій. Однак, прагнення покращити життя українського народу було беззаперечним.

- ¹ Галас В. І. Політико-правові ідеї А. Добрянського та його боротьба за єдність слов'янського світу // Ідея слов'янської єдності та суспільна думка на Закарпатті в XIX–XX ст.: доповіді наукового семінару, присвяченого 150-річчю Слов'янського з'їзду у Празі. – Ужгород, 1999. – 243 с.
- ² Ілько В. А. І. Добрянський і Угорська революція 1848–1849 // Ідея слов'янської єдності та суспільна думка на Закарпатті в XIX–XX ст.: доповіді наукового семінару, присвяченого 150-річчю Слов'янського з'їзду у Празі. – Ужгород, 1999. – 243 с.
- ³ Майор Р. І. Політика мадяризації та її вплив на розвиток українського національного руху в Закарпатті в середині XIX – на початку XX ст. // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський. – Т. 23. Історичні науки. – С. 324–343. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?. Він же. Діяльність Закарпатської делегації у Відні 1849 р. й утворення «Руського округу» Кам'янець-Подільський. – Т. 21. Історичні науки. – С. 218–231. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Npkrpu/2011_21/20_21.pdf
- ⁴ Забродський М. П. «Промова Депутата угорського сейму Адольфа Добрянського до питання про Адресу» як історичне джерело // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки. – 2013. – Випуск 6. – С. 52–58. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?...1.
- ⁵ Білак П. І. Добрянський в суспільно-політичному русі Закарпаття середини і другої половини XIX ст. // Карпатика. До 50-річчя Ужгородського Державного університету. – Вип. 3. – Ужгород. – 192 с.
- ⁶ Кашка М. Ю. Проблеми національного руху русинів-українців в Австрійській імперії в 50-х р. XIX ст. // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Серія: Історія. – Вінниця, 2007. – Вип. XII. – С. 278–282.
- ⁷ Макарчук С. Москвофільство: витоки та еволюція ідеї (середина XIX – 1914 р.) // Вісник Львівського університету. Серія історична. – Львів, 1997. – Вип. 32. – С. 82–98.
- ⁸ Аристов Ф. Ф. Литературное развитие Подкарпатской (Угорской) Руси. – М., 1928. – С. 146.
- ⁹ Добош С. В. Адольф Иванович Добрянский. Очерки жизни и деятельности. – Пряшев, 1956. – С. 16.
- ¹⁰ Там само. – С. 17.
- ¹¹ Там само. – С. 29.
- ¹² Аристов Ф. Ф. Литературное развитие Подкарпатской (Угорской) Руси. – М., 1928. – С. 164.
- ¹³ Добош С. В. Адольф Иванович Добрянский. ... С. 36.
- ¹⁴ Майор Р. Національна програма А. Добрянського на Слов'янському з'їзді у Празі 1848 р. й прагнення українців об'єднати Закарпаття і Галичину в окремий «Руський коронний край» // Русин. – 2013. – №2 (32). – С. 74. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://journals.tsu.ru/rusin/&journal_page=archive&id=1112&article_id=29620
- ¹⁵ Там само. – С. 78.
- ¹⁶ Добош С. В. Адольф Иванович Добрянский. ...С. 38.
- ¹⁷ Майор Р. І. Політика мадяризації та її вплив на розвиток українського національного руху в Закарпатті в середині XIX – на початку XX ст. // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський. – Т. 23. Історичні науки. – С. 335. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?
- ¹⁸ Добош С. В. Адольф Иванович Добрянский. ... С. 44.
- ¹⁹ Аристов Ф. Ф. Литературное развитие Подкарпатской (Угорской) Руси. – М., 1928. – С. 150.
- ²⁰ Там само. – С. 151.
- ²¹ Забродський М. П. «Промова Депутата угорського сейму Адольфа Добрянського до питання про Адресу» як історичне джерело // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки. – 2013. – Випуск 6. – С. 54. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?...1.
- ²² Аристов Ф. Ф. Литературное развитие Подкарпатской (Угорской) Руси ... С. 152.
- ²³ Цит. за Аристов Ф. Ф. Литературное развитие Подкарпатской (Угорской) Руси. ... С. 153.
- ²⁴ Добош С. В. Адольф Иванович Добрянский ...С. 105.

- ²⁵ Аристов Ф. Ф. Литературное развитие Подкарпатской (Угорской) Руси. ... С. 161.
- ²⁶ Див.: Добош С. В. Адольф Иванович Добрянский ...С. 93–94;
- ²⁷ Біланич Г. Зародження газетної справи на Закарпатті // Вісник книжкової палати. – 2013. – № 1. – С. 34–38. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkr_2013_1_10
- ²⁸ Аристов Ф.Ф. Литературное развитие Подкарпатской (Угорской) Руси ... С. 161.
- ²⁹ Там само. – С. 177.
- ³⁰ Там само. – С. 168.
- ³¹ Там само. – С. 170.
- ³² Там само. – С. 176.
- ³³ Там само. – С. 178.
- ³⁴ Там само. – С. 187.
- ³⁵ Цит. за Аристов Ф.Ф. Литературное развитие Подкарпатской (Угорской) Руси. ... С. 207.

В статье анализируется общественно-политическая деятельность одного из представителей национального возрождения украинского и словацкого народов А. Добрянского. Его стремление улучшить экономическое, правовое и национально-культурное положение народов Австрийской империи, прежде всего, украинского, заставляло искать альтернативы относительно возможных путей решения этих вопросов. Именно поэтому на протяжении всей жизни его взгляды и позиции претерпевали изменения, но неизменным оставалось одно – признание национальных прав народов Австрийской империи.

Ключевые слова: национальный вопрос, федерализация, Австрийская империя, венгерский радикализм.

The article analyzes the socio-political activity of one of the representatives of the Ukrainian and Slovak national revival A. Dobriansky. His aspiration to improve the economic, legal and national-cultural situation of the Austrian Empire nation, especially Ukrainians, forced him to look for alternatives concerning possible solutions to these issues. That is why throughout his life his views and positions changed, but one remains constant – recognition of the national rights of the Austrian Empire nation.

Keywords: national question, the federalization, the Austrian Empire, Hungarian radicalism.